

Personligt, som kunde være mellem Taleren og den høitærede Minister, medens den Stærkhed, hvormed man nødes til at optræde, jo ganske simpelt ligger i, at der er en uuaadelig Kluft imellem den Opfattelse, som gjør sig gjældende hos den høitærede Minister, og den Opfattelse, som stræber at gjøre sig gjældende i det danske Folkeli. Jeg skal imidlertid først begynde med at indrømme den høitærede Minister, at der er en Misforstaaelse tilstede, at der finder et Sandsbedrag Sted, og dette hidrører fra, hvad jeg fra Folkethingets Side vil kalde en uheldig Begivenhed, hvilken vistnok ogsaa kan blive en uheldig Begivenhed for den høitærede Minister selv. Der var nemlig i forrige Samling et Medlem, som — det veed den høitærede Minister maaske ikke — aldeles for egen Regning, vistnok fordi han var Medlem af en pædagogisk Forening her i Byen, stillede en Forespørgsel til den høitærede Minister. Dette gav den høitærede Minister Seilighed til at holde et Foredrag, som under de daværende Omstændigheder skaffede Ministeren en saa overvældende Ros fra de efterfølgende Talere, og selv Forespørgeren blev, hvad jeg vil kalde aldeles forstyrret af Indtrykket af, hvad den høitærede Minister i dette Foredrag havde henkastet. Jeg sad ganske lyttende lige overfor dette Foredrag; jeg søgte at finde, om der i samme laa en Spire, som kunde blive frugtbringende for det, som vi saa gjerne attraaede, men det var mig umuligt at finde noget som helst Saadant i dette Foredrag, og da jeg paa Grund af en vis Høflighed mod den ærede Minister nødig vilde forstyrre den glade Stemning, hvori han var kommen, saa udtalte jeg mig ikke saa skarpt, som jeg dog efter selve Foredragets Natur havde havt den største Opfordring til at gjøre. Alligevel tillod jeg mig den Gang at bemærke, at medens Loven af 1814 kunde være et stort Fremstrid, da den fremkom, var det nu efter to Menneskealderes Forløb saa aldeles urimeligt at lægge Noget af den til Grund, da vi under saa aldeles forandrede Forhold og Omstændigheder maa bygge et nyt Folkeli paa en ganske anden Grund end den, hvorpaa man byggede Skoleanordningen af 1814. Maaske det turde være mig tilladt at bemærke, at jeg ikke hører til dem, der, fordi Noget er kommet frem under Gnevvalden, derfor bruger stærke og nedfattende Ord om det; tværtimod, jeg skal altid være villig til at anerkende de Goder, der ere fremkomne under de forskjellige Forsatninger; jeg stiller mig ikke i Modsetning til Gnevvalden og Absolutismen saaledes, at jeg kun betragter det som noget Godt, der ikke er saaledes, som det var under Absolutismen og Gnevvalden. Nei, jeg siger, at det Gode maa bestaa deri, at det svarer til de Regjeringsformer, man til enhver Tid har, og det, som den høitærede Minister nu foreslaar, præter saa aldeles til en rigtig bureaukratisk Forsatningstænkning, at jeg for mit Vedkommende vil anse det for en Ulykke for Landet,

hvis der blev en Stump tilbage af dette Forslag, naar vi skulle til at ordne vort Skolevæsen. — Der er nogle Mænd, der have talt om Skoleanordningen af 1814, som om den havde gjort det danske Folkeli nogen Skade; jeg tror, at vi heri gjøre den Uret; jeg tror, at de Erfaringer, hvormed vi mødte i 1848, for det danske Folk bare et Vidnesbyrd om, at der gjennem disse Menneskealder havde været Kræfter tilstede, som vi maa skønne paa, thi vor Forsatningsudvikling var ikke bleven saaledes, som den er bleven nutildags, hvis ikke dette Almueffolevæsen virkelig havde baaret nogen Frugt. Jeg i det Mindste har saa mange Erfaringer rundt omkring fra Landet om gode og ualmindelig dygtige Skolelærere fra den Tid, der gjennem flere Slægter have bragt deres Skolebørn saa vidt frem, at det vilde være den største Uafnæmmelighed, om man ikke fremhævede, hvor Meget de have virket paa det danske Folk. Men hvori laa dette? Det laa i Omstændigheder, der nu ere i Begreb med at dø bort; thi disse Mænd i disse tænelige Embeder vare ubgaaede af selve det Folkeli, hvori de senere virkede, de vare slet ikke forskellige fra den Befolkning, i hvilken de virkede; den Uddannelse, de havde modtaget paa Seminarierne, søgte de med Trofskab at meddele Sognebeboerne, og de opdroge virkelig, det tør jeg sige, paa mange Steder en friskindet Slægt, som kunde tage imod Friheden, da den kom. Dette er slet mange Steder, og det er Noget, som man bør tage i Betragtning. Men saa er der Noget, som ingen af de tidligere Talere har omtalt, og som ogsaa kommer det danske Folkeli til Gode, det er de Slægter, som ligge før 1814; thi i den Henseende er Danmark stillet heldigere end mange af de andre Folk. Vi havde nemlig en Ufukning her i Halsjøerne, som bragte os Trykfriheden førend noget andet Folk fik den, og i Slægterne, netop før Skoleloven skulde gives, var der Mænd mellem 40 og 50 Aar, som vare saa — jeg kan sige — forsvulgede med Tanken om Friheden, at vort Folkeli derigjennem fik et stærkt Stød fremad. Dette maa vi ikke glemme, naar vi tale om Forholdene paa Skolelovens Tid. Mången en Mand paa Landet havde fra den Tid liggende smaa Bøger, som for ham have været Sædekorn, hvorigjennem Friheden er voget et stille og uanfærligt Liv; indtil vi kom saa langt, at vi kunde modtage den. Hvor mange Lande er der, om hvilke dette kan siges? Man har med en vis Ringagt set ned paa det Folkeli, som her har rørt sig; men se rundt om i Europa, se til Italien, Spanien, ja selv til Frankrig og Sydskland, se, om de der have det Grundlag for Plysningen, som vi have her i Danmark. Men derfor var Grundlaget ogsaa af den Bestaaelse, at uagtet det uhyre bureaukratiske Tryk, som er udøvet, uagtet vi have faaet Frihed ovenfra, har Folket selv forstaaet til Trods for dette Tryk at arbejde noget Selvstændigt frem, som ellers aldrig kunde være kommet tilstede paa Grund